

تحلیل اثرات سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی

زهرة انوری

کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، اراک، ایران.

anvari.zohreh@yahoo.com

چکیده

سرمایه اجتماعی یک مفهوم گسترده و پیچیده بوده و جنبه های متفاوت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را شامل می شود. سرمایه اجتماعی بر محیط و فرهنگ تاثیرگذار بوده و می تواند در بهبود یا بدتر شدن ارزش های فرهنگی نقش داشته باشد. بالا بودن مولفه های سرمایه اجتماعی در جامعه نظیر اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و غیره بر روابط فرهنگی افراد تاثیرگذار بوده است. از این رو، در این تحقیق، تاثیر ابعاد مختلف مفهوم سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی مطالعه شده است.

جامعه آماری این تحقیق، شامل سازمان .. بوده و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده، تعداد ۳۸۴ نفر بعنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین از ابزار پرسشنامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده است. این پرسشنامه محقق ساخته بوده و سرمایه اجتماعی را در ۴ بعد اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی اندازه گیری می کند. همچنین در این مقاله، برای مطالعه تاثیر هر یک از مولفه های سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی، از آزمون t تک نمونه ای استفاده شده است.

نتایج تحقیق نشان می دهد که در سطح معناداری ۵ درصد، سرمایه اجتماعی و ۴ بعد اساسی آن شامل اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی بر ارزش های فرهنگی تاثیر معناداری دارد.

واژه های کلیدی: سرمایه اجتماعی، ارزش های فرهنگی، فرهنگ سازمان

مقدمه

امروزه در کنار سرمایه های انسانی و اقتصادی، سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی^۱ نیز مورد توجه قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی، یا بعد معنوی یک اجتماع، میراثی تاریخی است که از طریق تشویق افراد به "همکاری" و "مشارکت" در تعاملات اجتماعی، قادر است به حل میزان بیشتری از معضلات موجود در آن اجتماع فائق آید و حرکت به سوی رشد و توسعه شتابان اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و غیره را امکان پذیر سازد (شجاعی باغینی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۷). در کنار مفاهیم مهم نظام اجتماعی، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مهم ترین شاخصه های رشد و توسعه در هر جامعه ای مطرح است شرط لازم برای پیشرفت جامعه توسعه همه جانبه ایجاد روابط گرم گسترش انسجام اجتماعی بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل اجتماعی است که متاسفانه در کشورهای در حال توسعه کمتر به این مقوله توجه می شود. این در حالی

1 - social capital

است که افول بیش از حد سرمایه اجتماعی در هر جامعه و کشوری به حتم جامعه را با مشکلات فرهنگی و سیاسی اجتماعی روبرو می سازد که نهایت آن فروپاشی اجتماعی است سرمایه اجتماعی منابع موجود در تعاملات اجتماعی و نظام هدفمند همکاری و همیاری میان یک جامعه می گردد و در نهایت جامعه را در دسترسی به هدف مشترک و حفظ جامعه و همبستگی در آن کمک می کند (مهرگان و دلیری، ۱۳۸۹، ص ۱۶).

سرمایه اجتماعی را می توان در کنار سرمایه های اقتصادی و انسانی، بخشی از ثروت ملی به حساب آورد که بستر مناسبی برای بهره برداری از سرمایه انسانی و فیزیکی (مادی) و راهی برای نیل به موفقیت قلمداد می شود. بدون سرمایه اجتماعی، هیچ اجتماعی به هیچ سرمایه ای نمی رسد، به طوری که بسیاری از گروه ها، سازمان ها و جوامع انسانی، بدون سرمایه اقتصادی و صرفا با تکیه بر سرمایه انسانی و اجتماعی توانسته اند به موفقیت دست یابند، اما هیچ مجموعه انسانی، بدون سرمایه اجتماعی نمی تواند اقدامات مفید و هدفمندی انجام دهد. از سوی دیگر، سرمایه اجتماعی، به زندگی فرد، معنی و مفهوم می بخشد و زندگی را ساده تر و لذت بخش تر می کند. پس به طور کلی می توان گفت هر چه سرمایه اجتماعی ملتی بیشتر باشد، آن ملت، خوشبخت تر و ثروتمندتر خواهد بود (صمدی و اسدیان، ۱۳۹۱، ص ۱۱).

بیان مساله

در مطالعات بسیاری از سرمایه اجتماعی به عنوان عامل مثبت تأثیرگذار بر فضای فرهنگی نامبرده شده است. از این رو، امروزه اهمیت و نقش سرمایه اجتماعی بیش از پیش پررنگ تر شده و نقشی بسیار مهمتر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمانها و جوامع ایفا می کند. بعبارت دیگر، یکی از عوامل موثر در بهبود فرهنگ، وجود اشکال گوناگون پیوندها، همکاری، اعتماد متقابل و ارتباطات میان اعضای یک جامعه است. این وجوه گوناگون همکاری، ارتباطات و اعتماد در مجموع همان سرمایه های اجتماعی را تشکیل می دهند. بنابراین برای بهبود امر فرهنگی در جامعه باید به سرمایه های اجتماعی بها داده شده و تقویت گردد. با توجه به نقش مهم دولت در کاهش یا افزایش سرمایه اجتماعی، این ضرورت احساس می شود که نهادهای دولتی در ایران باید سیاست ها و رویکردهای نوینی را برای تقویت شاخص های سرمایه اجتماعی و در نتیجه، بهبود فرهنگ، طرح و اجرا کنند. از این نظر، می توان به بهبود فضای فرهنگی جامعه از طریق ارتقای شاخص های سرمایه اجتماعی اقدام کرد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

نقدی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان "سرمایه اجتماعی و نقش آن در فعالیتهای اقتصادی با نگاهی به استان همدان" به بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر فعالیت های اقتصادی در استان همدان پرداخته است. بر همین اساس، ابتدا سرمایه اجتماعی را به طور مستقیم و با استفاده از پرسشنامه در شهرهای استان همدان اندازه گیری نموده و سپس بر اساس آن به بررسی تاثیر آن بر وضعیت کسب و کار پرداخته است. روش تحقیق در این مطالعه استفاده از پیمایش میدانی در نقاط شهری استان همدان بوده است. نتایج تحقیق نشانگر سطح پایین سرمایه اجتماعی است که به نوبه خود باعث افزایش هنجارشکنی و گسترش جرایم، تخلفات و بی اعتمادی بالا و در نتیجه افزایش هزینه های تولید و فعالیت های اقتصادی می شود. نتایج هم چنین نشانگر رابطه منفی و کاملا معنی دار، کاهش سرمایه اجتماعی با رشد اقتصادی و سرمایه گذاری بخش خصوصی است. بنابراین، کاهش سرمایه اجتماعی از طریق افزایش هزینه های تولید و توزیع دارای تاثیر منفی بر عملکرد بنگاه های اقتصادی می باشد

کریمی تکانلو و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله ای با عنوان "بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر فضای کسب و کار در ایران" به بررسی سیر تاریخی و نیز تعاریف مختلف سرمایه اجتماعی توسط علمای جامعه شناسی پرداخته و نیز کانالهای تاثیر گذاری آن بر سایر متغیرها و شاخصهای

اجتماعی و اقتصادی، با استفاده از شاخصی که برای سرمایه اجتماعی در ایران در دوره ۱۳۸۹-۱۳۶۰ ساخته شده، پرداخته است. برای این کار از ابزارهای آمار توصیفی و استنباطی (روش ARDL) استفاده شده است

ساریان (۱۳۹۶) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد کسب و کارهای نوپای بیمه شهر تهران مطالعه موردی: نمایندگی های بیمه ملت" از گره های قوی، گره های ضعیف، هویت مشترک، زبان و کدهای مشترک و اعتماد، بعنوان مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی استفاده شده و آثار آنها بر عملکرد بنگاه های بیمه مورد ارزیابی قرار می گیرد. حجم نمونه تعداد ۵۸ نمایندگی بیمه ملت است که به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب شده و اطلاعات مورد نیاز از آنها، با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع آوری شده و با استفاده از تکنیک رگرسیون چندگانه برآوردهای آماری ضرایب انجام شده است. متغیرهای کنترلی که در این تحقیق لحاظ شده اند عبارتند از تحصیلات و سابقه کاری. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مولفه های هویت مشترک، پیوندهای ضعیف، زبان و کدهای مشترک، پیوندهای قوی و اعتماد به ترتیب بیشترین اثر را روی فروش نمایندگان داشته اند و مدل رگرسیون برآورد شده موید آن است که مولفه های سرمایه اجتماعی از نظر آماری، تاثیر معنادار و مثبتی بر عملکرد بنگاه های بیمه ای دارند

یافته های تحقیق

در این پژوهش، روش تحقیق ترکیبی از دو روش میدانی و کتابخانه ای می باشد. برای جمع آوری مطالب مربوط به پیشینه تحقیق از ابزار فیش برداری و روش کتابخانه ای استفاده می شود. همچنین برای مطالعه و تحلیل تاثیر سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی نیز بصورت میدانی و از ابزار پرسشنامه استفاده می گردد. این پژوهش در سه مرحله انجام می گیرد. اولین مرحله تدوین پرسشنامه بوده و برای آن از مبانی نظری موضوع و مطالعات انجام شده درباره موضوع تحقیق استفاده می شود. در مرحله دوم پرسشنامه تدوین شده بعد از بررسی روایی اولیه نهایی شده و در اختیار نمونه پژوهشی قرار گرفته و از آن ها خواسته می شود که اهمیت هر یک از آیتم های پرسشنامه را تعیین کنند. در مرحله آخر اطلاعات مربوط به پرسشنامه های با استفاده از مقیاس طیف لیکرت استخراج شده و با استفاده از روشهای آمار توصیفی و استنباطی، تجزیه و تحلیل می گردد. با توجه به اینکه در مقیاس لیکرت اندازه گیری پاسخها به صورت کیفی است، لذا برای تبدیل آنها به پاسخهای کمی از گزینه های اعداد ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ استفاده می شود. برای پاسخ به سؤالات پرسشنامه از طیف لیکرت به صورت مقادیر خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم استفاده شده که به ترتیب امتیاز ۵ تا ۱ به آن ها اختصاص داده شده است.

جامعه آماری این تحقیق، شامل سازمان در شهر تهران می باشد. با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه گیری تصادفی ساده، تعداد ۳۸۴ نفر بعنوان نمونه انتخاب شده و برای اطمینان بیشتر از بازگشت پرسشنامه ها تعداد ۴۰۰ پرسشنامه بین آنها تقسیم گردید. پرسشنامه تحقیق نیز محقق ساخته بوده و سرمایه اجتماعی را در ۴ بعد اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی اندازه گیری می کند. پرسشنامه مذکور شامل ۳۴ سوال بوده و سوالات ۱-۶ مولفه اعتماد، سوالات ۷-۱۴ مولفه رفتارهای نوع دوستانه، سوالات ۱۵-۲۱ مولفه مشارکت، سوالات ۲۲-۲۶ نیز کیفیت روابط اجتماعی را می سنجد. سوالات ۲۷-۳۴ نیز مولفه های محیط ارزش های فرهنگی را اندازه گیری می کند. روایی پرسشنامه مذکور بصورت محتوایی بوده و روایی آن توسط اساتید دانشگاه و کارشناسان حوزه مدیریت تایید شده است. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی می گردد.

یافته های توصیفی

در این تحقیق، ۴۰۰ پرسشنامه بین اعضای نمونه پخش شده و از این تعداد، ۳۹۶ پرسشنامه تکمیل و در اختیار محقق قرار گرفت. از بین این تعداد پرسشنامه نیز، به جهت ناقص بودن برخی از پرسشنامه ها تعداد ۳۸۴ پرسشنامه انتخاب و اطلاعات آنها در قالب مقیاس لیکرت وارد محیط نرم افزار SPSS گردید. نمونه آماری تحقیق، شامل ۳۸۴ نفر می باشد که از بین آنها ۳۶۲ نفر مرد و ۲۲ نفر دیگر زن بودند (جدول ۱).

مرد		زن	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۹۴/۳	۳۶۲	۵/۷	۲۲

به لحاظ توزیع سنی، ۳۳/۶ درصد اعضای نمونه در محدوده سنی ۲۵-۳۵ سال، ۲۸/۱ درصد در محدوده سنی ۳۵-۴۵ سال، ۲۴/۷ درصد در محدوده سنی ۴۵-۵۵ سال و ۱۳/۶ درصد در محدوده سنی ۵۵-۶۵ قرار دارند.

متغیر	سن	فراوانی	درصد
سن	۳۵-۲۵	۱۲۹	۳۳/۶
	۴۵-۳۵	۱۰۸	۲۸/۱
	۵۵-۴۵	۹۵	۲۴/۷
	۶۵-۵۵	۵۲	۱۳/۶

همچنین به لحاظ تحصیلات، ۲/۳ درصد (۹ نفر) از اعضای نمونه دارای مدرک دکتری، ۱۳/۵ درصد (۵۲ نفر) مدرک کارشناسی ارشد، ۴۲/۵ درصد (۱۶۳ نفر) دارای مدرک کارشناسی و ۴۱/۷ درصد (۱۶۰ نفر) نیز مدرک دیپلم و پایین تر دارند.

متغیر	فراوانی	درصد
دکتری	۹	۲/۳
کارشناسی ارشد	۵۲	۱۳/۵
کارشناسی	۱۶۳	۴۲/۵
دیپلم و پایین تر	۱۶۰	۴۱/۷
کل	۳۸۴	۱۰۰

یافته های استنباطی

همانطور که بیان شد، پرسشنامه تحقیق نیز محقق ساخته بوده و سرمایه اجتماعی را در ۴ بعد اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی اندازه گیری می کند. هم چنین محیط کسب و کار نیز در قالب این پرسشنامه سنجیده می شود. روایی پرسشنامه تحقیق بصورت صوری و با استفاده از نظر اساتید و کارشناسان حوزه تایید شده و پایایی کل پرسشنامه و مولفه های آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تعیین و به شکل زیر ارائه شده است.

مولفه	ضریب آلفای کرونباخ
نوع دوستی	۰/۸۰
اعتماد	۰/۸۲
مشارکت	۰/۸۳
کیفیت روابط اجتماعی	۰/۷۹
ارزش های فرهنگی	۰/۸۰
کل پرسشنامه	۰/۸۲

مشاهده می شود که کل پرسشنامه و مولفه های آن از پایایی بالایی برخوردارند. در ادامه کار، نرمال بودن سوالات پرسشنامه بررسی می گردد. برای این کار از آزمون اسمیرنوف-کلموگروف استفاده شده و براساس نتایج این آزمون، هر سه مولفه پرسشنامه دارای توزیع نرمال می باشند

جدول ۵: آزمون نرمال بودن مولفه های تحقیق

متغیر	آماره کلموگروف	اسمیرنوف-سطح معناداری
مولفه	۳/۵۶	۰/۲۳
نوع دوستی	۲/۹۰	۰/۲۰
اعتماد	۲/۴۲	۰/۱۷

۰/۲۴	۳/۵	مشارکت
۰/۳۴	۴/۶	کیفیت روابط اجتماعی

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: مولفه اعتماد تاثیر معناداری بر ارزش های فرهنگی را دارد.

براساس نتایج ارائه شده در جدول ۶، مقدار آماره **t** برای آزمون این فرضیه ۴۲/۲ بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، فرضیه صفر مبنی بر معنادار نبودن تاثیر اعتماد بر ارزش های فرهنگی را رد می‌گردد. بعبارت دیگر، اعتماد بر ارزش های فرهنگی موثر بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، تأثیر معناداری بر آن دارد. از این رو فرضیه اول تحقیق تایید می‌گردد.

متغیر موردبررسی	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
مولفه اعتماد	۴۲/۲	۳۸۳	۰/۰۰

فرضیه دوم: مولفه مشارکت تاثیر معناداری بر ارزش های فرهنگی را دارد.

براساس نتایج ارائه شده در جدول ۷، مقدار آماره **t** برای آزمون این فرضیه ۳۲/۹۸ بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، فرضیه صفر مبنی بر معنادار نبودن تاثیر مشارکت بر ارزش های فرهنگی رد می‌شود. بعبارت دیگر مشارکت بر ارزش های فرهنگی موثر بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، تأثیر معناداری بر آن دارد. از این رو فرضیه دوم تحقیق نیز تایید می‌گردد.

متغیر موردبررسی	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
مولفه مشارکت	۳۲/۹۸	۳۸۳	۰/۰۰

فرضیه سوم: نوع دوستی تاثیر معناداری بر ارزش های فرهنگی را دارد.

مقدار آماره **t** برای آزمون این فرضیه نیز ۴۶/۴ بوده و فرضیه صفر مبنی بر معنادار نبودن تاثیر نوع دوستی بر ارزش های فرهنگی ، در سطح معناداری ۵ درصد، رد می‌شود. بعبارت دیگر نوع دوستی بر ارزش های فرهنگی موثر بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، تأثیر معناداری بر آن دارد.

متغیر مورد بررسی	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
نوع دوستی	۳۲/۹۸	۳۸۳	۰/۰۰

فرضیه چهارم: کیفیت روابط اجتماعی تاثیر معناداری بر ارزش های فرهنگی دارد.

براساس نتایج بدست آمده در جدول ۹، مقدار آماره t برای آزمون این فرضیه ۵۳/۲ بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، فرضیه صفر مبنی بر معنادار نبودن تاثیر کیفیت روابط اجتماعی بر ارزش های فرهنگی رد می شود. بعبارت دیگر کیفیت روابط اجتماعی بر ارزش های فرهنگی موثر بوده و در سطح معناداری ۵ درصد، تأثیر معناداری بر آن دارد

متغیر مورد بررسی	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
کیفیت روابط اجتماعی	۵۳/۲	۳۸۳	۰/۰۰

بحث و نتیجه گیری

امروزه اهمیت و نقش سرمایه اجتماعی در فرایند توسعه و حیات فرهنگی کشورها بیش از پیش پررنگ تر شده و نقشی بسیار مهمتری از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمانها و جوامع ایفا می کند. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه ها اثربخشی خود را از دست می دهند و بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می شوند. بعبارت دیگر اگر چه در دیدگاههای ابتدایی توسعه، سرمایه های اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی مهمترین نقش را ایفا می کردند، اما در عصر حاضر برای فرایند توسعه، بیشتر از آنچه به سرمایه اقتصادی، فیزیکی و انسانی نیازمند باشیم، به سرمایه اجتماعی نیازمندیم. زیرا در جامعه ای که اعتماد اجتماعی در آن بیشتر باشد، هزینه های مبادلات و معاملات کاهش قابل توجهی خواهند داشت، کارآفرینی رشد پیدا کرده و بهره وری نیز افزایش می یابد. در مورد مفهوم مشارکت نیز نتایج به همین صورت بوده و نوع دوستی و بالا بودن سطح روابط اجتماعی، فرایند توسعه در جامعه را سرعت می بخشد.

براساس مطالعات انجام شده در پیشینه تحقیق، مفهوم سرمایه اجتماعی نقش بنیادی در بهبود فضای فرهنگی و گسترش کمی و کیفی فعالیت های فرهنگی در جامعه را دارد. از این رو با توجه به نقش کلیدی سرمایه اجتماعی در بهبود محیط فرهنگی، تاثیر سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی مطالعه شده است. جامعه آماری این تحقیق، شامل سازمان بوده و با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه گیری تصادفی ساده، تعداد ۳۸۴ نفر بعنوان نمونه انتخاب شدند. پرسشنامه تحقیق نیز محقق ساخته بوده و سرمایه اجتماعی را در ۴ بعد اعتماد، نوع

دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی اندازه گیری می کند. پرسشنامه مذکور شامل ۳۴ سوال بوده و سوالات ۱-۶ مولفه اعتماد، سوالات ۷-۱۴ مولفه رفتارهای نوع دوستانه، سوالات ۱۵-۲۱ مولفه مشارکت، سوالات ۲۲-۲۶ نیز کیفیت روابط اجتماعی را می سنجد. سوالات ۲۷-۳۴ نیز مولفه های محیط فرهنگی را اندازه گیری می کند. روایی پرسشنامه مذکور بصورت صوری بوده و روایی آن توسط اساتید دانشگاه و کارشناسان حوزه مدیریت تایید شده است. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی شده و پایا بودن مولفه های پرسشنامه و کل پرسشنامه تایید شده است. در پایان تحقیق نیز، تاثیر هر یک از مولفه های سرمایه اجتماعی بر ارزش های فرهنگی با استفاده از آزمون t تک نمونه ای آزمون و مطالعه شده است.

نتایج تحقیق نشان داد که در سطح معناداری ۵ درصد، سرمایه اجتماعی و ۴ بعد اساسی آن شامل اعتماد، نوع دوستی، مشارکت و کیفیت روابط اجتماعی بر ارزش های فرهنگی تأثیر معناداری دارد. این امر نشان می دهد که هر اندازه سطح سرمایه اجتماعی و شاخص های آن در جامعه بیشتر باشد.

پیشنهادات

- در پایان براساس نتایج تحقیق پیشنهاد می گردد که
- ارائه گزارش های منظم از وضعیت سرمایه اجتماعی در کشور و روند آن و اثربخشی آن در بهبود امور و رابطه ملت و دولت
 - آموزش مدیران سازمانی در ارتباط با اهمیت سرمایه اجتماعی سازمان و نقش آن در بهبود فعالیتها و عملکرد سازمانی از طریق مراکز آموزش مدیریت دولتی
 - اعمال تخفیف های مالیاتی برای سازمان ها یا افراد ثروتمند در قبال حمایت از فعالیت های اجتماعی
 - گسترش روحیه نقدپذیری در جامعه و از همه مهمتر پابندی حاکمیت به لوازم نقد سازنده
 - کاهش تصدی گری دولتی در راستای ایجاد فرصت های بیشتر برای عملکرد بخش خصوصی و جامعه مدنی
 - طراحی منشور سرمایه اجتماعی سازمانها برای افزایش ارتباطات کارکنان و تعامل مثبت سازمان و مراجعین

ساریان، میثم (۱۳۹۵). "تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد کسب و کارهای نوپای بیمه شهر تهران مطالعه موردی: نمایندگی های بیمه ملت". پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت کارآفرینی-کسب و کار جدید، دانشگاه تهران

- مهرگان، نادر؛ دلیری، میثم (۱۳۸۹). "سرمایه اجتماعی یا سرمایه مذهبی، کدام یک برای اقتصاد مطلوب ترند". معرفت اقتصادی ، سال اول، شماره دوم، صفحات ۷۵-۵۱

